

"OILA VA GENDER" ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

xalqaro ilmiy jurnali

*Society, Gender and Family in
Central Asia*
international academic peer reviewed journal

*Общество, гендер и семья в
Центральной Азии*
международный научный рецензируемый журнал

2024/4 (13)

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli "Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma"si olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO'YXATI (2019)ga pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun ilmiy maqolalar e'lon qilinishi mumkin bo'lgan jurnal sifatida ro'yxatga olingan.

DOI: 26739/2118-9998

ISSN 2049-3630

TOSHKENT

TAHRIR HAY'ATI RAISI:

EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna (*Bosh muharrir*) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*
SAIDOVA Galina Karimovna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SHOUMAROV G'ayrat Baxramovich – *psixologiya fanlari doktori, professor.*
ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich (*Bosh muharrir o'rinbosari*) – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
BEKMURADOV Adham Sharipovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
MA'RUFOVA Gulnora Mahmudovna – *Oliy Majlis Senatining Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi a'zosi, senator.*
MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
RAHIMOVA Nigina Xayrullayevna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SAIDOV Akmal Xolmatovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*
YAKUBJANOVA Dilobar Batirovna – *pedagogika fanlari doktori, dotsent.*
TASHMUXAMEDOVA Diloram Gafurjanovna – *tibbiyot fanlari nomzodi.*
ZOXIDOV Azamat Azamjonovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
ZIYAYEV Azamad Xamidovich – *tarix fanlari doktori, professor.*
ABDUSAMATOV Xasanboy Usmonjon o'g'li – *psixologiya fanlari doktori.*
TO'RAQULOV Ulug'bek Xolbutayevich – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Эгамбердиева Нодира Мелибаевна (*Главный редактор*) – *доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*
Сандова Галина Каримовна – *доктор экономических наук, профессор.*
Шоумаров Гайрат Бахрамович – *доктор психологических наук, профессор.*
Абдураманов Хамид Худайbergenovich (*Заместитель главного редактора*) – *доктор экономических наук, профессор.*
Бекмуратов Адхам Шарипович – *доктор экономических наук, профессор.*
Маъруфова Гулнора Махмудовна – *сенатор, член Комитета Сената Олий Мажлиси по вопросам женщины и гендерного равенства.*
Мусурманова Айниса Мусурмановна – *доктор педагогических наук, профессор.*
Рахимова Нигина Хайруллаевна – *доктор экономических наук, профессор.*
Сандов Акмал Холматович – *доктор юридических наук, профессор.*
Якубжанова Дилобар Батировна – *доктор педагогических наук, доцент.*
Ташмухамедова Дилорам Гафуржановна – *кандидат медицинских наук.*
Зохилов Азамат Азамjonovich – *доктор экономических наук, профессор.*
Зияев Азамат Хамидович – *доктор исторических наук, профессор.*
Абдусаматов Хасанбой Усмонjon угли – *доктор психологических наук.*
Туракулов Улугбек Холбутаевич – *доктор философии педагогических наук (PhD)*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna
(*Editor-in-Chief*) – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*

MEMBERS OF THE EDITING BOARD:

Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*
Saidova Galina Karimovna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Shoumarov Ghayrat Bakhramovich – *Doctor of Psychological sciences, Professor.*
Abduramanov Khamid Khudaybergenovich (*Deputy Editor-in-Chief*) – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Bekmuradov Adkham Sharipovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Marufova Gulnora Makhmudovna – *Senator, Member of the Senate Committee of the Oliy Majlis on Women and Gender Equality.*
Musurmanova Aynisa Musurmanovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*
Rakhimova Nigina Khayrullayevna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Saidov Akmal Kholmatovich – *Doctor of Juridical sciences, Professor.*
Yakubjanova Dilobar Batirovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor.*
Tashmukhammedova Diloram Ghafurjanovna – *Candidate of Medical sciences.*
Zokhidov Azamat Azamjonovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Ziyayev Azamad Khamidovich – *Doctor of Historical sciences, Professor.*
Abdusamatov Khasanboy Usmonjon ugli – *Doctor of Psychological Sciences.*
Torakulov Ulugbek Holbutayevich – *Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD)*

XALQARO TAHRIR HAY'ATI:

Doktor Rashmini Koparkar,
Rossiya va Markaziy Osiyoni o'rganish markazi dotsenti
Xalqaro tadqiqotlar maktabi,
Javoharlal Neru universiteti,
Nyu-Dehli, Hindiston

Artamonova Yekaterina Iosifovna,
Chelyabinsk davlat madaniyat instituti,
pedagogika fanlari doktori, professor

Doktor Priti Kesavan,
Texnologiya fakulteti boshlig'i,
London biznes va moliya maktabi,
Singapur

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Доктор Рашмини Копаркар,
Доцент Центра исследований России и Центральной Азии,
Школа международных исследований,
Университет Джавахарлала Неру,
Нью-Дели, Индия

Артамонова Екатерина Иосифовна,
Челябинский государственный институт культуры,
доктор педагогических наук,
профессор

Доктор Прити Кесаван,
Руководитель Технологического факультета
Лондонская школа бизнеса и финансов, Сингапур

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Dr. Rashmini Koparkar
Assistant Professor
Centre for Russian and Central Asian Studies
School of International Studies
Jawaharlal Nehru University
New Delhi, India

Artamonova Yekaterina Iosifovna
Chelyabinsk State Institute of Culture
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

Dr. Preethi Kesavan
Head, School of Technology
London School of Business and Finance, Singapore

SOTSILOGIYA

Zaitov E.X. O‘zbekistonda mahalla institutining mustaqillik yillaridagi rivojlanishi.....	4
Imomnazarov H.I. Yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlar: muammolar va ularning yechimi	9
Usmonova R.M. Xotin-qizlarning norasmiy bandligini ijtimoiy jihatdan tadqiq etishdagi ilmiy yondashuvlar	15
Abdiraimova Sh.A. Uzoq umr ko‘ruvchilarga xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish yo‘nalishlari	22

OILA VA JAMIYAT

Saydivaliyeva X.X. “Ayollar huquqlari” va “gender tengligi” tushunchalari: o‘zaro munosabat va farqlar.....	29
Abdullaxo‘jayev A. Ibrat matbaachiligining vujudga kelishi va jadid g‘oyalarining yoyilishidagi ahamiyati.....	37
Xolmuratova M.M. O‘smirlarning pulga bo‘lgan munosabatida jamiyatning ijtimoiy-psixologik ta’siri.....	45
Hashimova G.I. Harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-huquqiy himoya qilishning faol shakllari va ijtimoiy-huquqiy himoyasi tizimi.....	50
Sattarova Sh.Q. Pedagoglar faoliyatida pozitiv fikrlashning ilmiy-nazariy asoslari	55

PSIXOLOGIYA

Mahkamova D.B. Xotin-qizlar professional ijtimoiy moslashuvining psixologik aspektlari.....	60
Ishonkulova N.I. Oilaviy munosabatlarda destruktiv nizolar namoyon bo‘lishining psixologik xususiyatlari	68
Askarova G. Development of coping behavior	73
Nazarova M.Y. Zo‘ravonlikka uchragan ayollarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	77
Jumabekov Z.X. G‘arb faylasuflari qarashlarida hasad muammosining o‘rganilganlik holati.....	83
Sadullayeva J.I. Tadqiqotlarda ayollar migratsiyasining oilaviy munosabatlarga ta’siri o‘rganilganligi.....	90

PEDAGOGIKA

Mavlonov B.B. O‘smirlarning hushyorlik va ogohlik fazilatlarini rivojlanishida oiladagi tarbiya usullarining o‘rni.....	94
Nomozova O‘.A. Oilada er va xotin nutqidagi gender jihatlarining oilaviy munosabatlarga ta’siri	100
Qurbonova B.N. Mustaqil ta’lim jarayonida talabalarning ijodkorligini shakllantirish	105
Axmedova D.X. Interfaol ta’lim jarayonida rag‘batlantirishning gender yondashuvi va uning o‘ziga xos xususiyatlari.....	111
Yakubov O.T. Farzand tarbiyasida ota-onaning asosiy vazifalari va funksiyalari	119

ILMIY YANGILIKLAR VA TAHLILLAR

Abdulazizova N.B. Ayollarning pensiya ta’minoti masalasini yechish yo‘llari: ilg‘or tajriba va zamonaviy tendensiyalar.....	124
--	-----

Imomnazarov Hasan Ixtiyor o'g'li,

*Yoshlar muammolarini o'rganish va istiqbolli kadrlarni tayyorlash instituti
mustaqil izlanuvchisi (PhD)*

e-mail: hasanboyimomnazarov@gmail.com

YOSH OILALARDA IJTIMOYIY MUNOSABATLAR: MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI

Annotatsiya. Ushbu maqolada yosh oilalarda oilaviy munosabatlar, oila institutiga oid muhim davlat siyosatidagi ustuvor vazifalar, oilaviy munosabatlarda kuzatiladigan muammolar va ularning yechimi o'rganilgan. Shuningdek, yosh oilalarda rollarga moslashuv, ota-onalar bilan munosabatlarni shakllantirishning dolzarb masalalari hamda yosh oila a'zolarining farzand tarbiyasiga doir tartib, odob-axloq qoidalarni, muloqot va kelishuv madaniyatini rivojlantirish faoliyati tahlil etilgan.

Tayanch so'zlar: yosh oila, ijtimoiy munosabat, rollar, moslashuv, barqarorlik, ijtimoiy institut, muloqot, madaniyat.

Аннотация. В данной статье рассматриваются семейные отношения в молодых семьях, важные приоритеты государственной политики в отношении института семьи, проблемы, наблюдаемые в семейных отношениях, и пути их решения. Также проанализированы актуальные вопросы адаптации к ролям в молодых семьях, формирования отношений с родителями, а также деятельность по развитию культуры порядка, этикета, общения и согласия молодых членов семьи в вопросах воспитания детей.

Ключевые слова: молодая семья, социальная установка, роли, адаптация, устойчивость, социальный институт, общение, культура.

Annotation. This article examines family relationships in young families, important priorities of state policy regarding the institution of family, problems observed in family relationships, and ways to solve them. It also analyzes current issues of adaptation to roles in young families, formation of relationships with parents, as well as activities to develop a culture of order, etiquette, communication and consent of young family members in matters of raising children.

Keywords: young family, social attitude, roles, adaptation, stability, social institution, communication, culture.

Kirish. Oila ijtimoiy hayotning abadiyligini, Kavlodlarning davomiyligini, boshlang'ich tarbiyaning uzluksizligini ta'minlaydigan, jamiyatning rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadigan ijtimoiy guruhdir. Har bir inson oilada shakllanadi, rivojlanib kamol topadi. Zero, oila – mehr-muhabbat, e'tibor va hurmat, birdamlik hamda mehribonlik manbai. Har bir rivojlangan jamiyat aynan shu qadriyatlariga tayanadi.

Mamlakatimiz mustaqilligining ilk kunlaridanoq oila instituti bilan bog'liq barcha masalalarga katta e'tibor qaratilib, farovon oilani barpo etish borasidagi islohotlar so'nggi yillarda izchil tus oldi. Xususan, O'zbekiston Respublikasida oilalarni mustahkamlash, yosh oilalarni qo'llab-quvvatlash, ularga zarur shart-sharoitlar yaratish hamda g'amxo'rlik qilish masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Bugungi kunda milliy

qadriyatlarga asoslangan hamda xalqaro huquq normalari va talablariga javob beradigan nikoh va oilaviy munosabatlar hamda oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi qonunchilik bazasi doimiy ravishda takomillashtirilmoqda. So'nggi yillarda mamlakatimizda muvaffaqiyatli amalga oshirilayotgan davlat dasturlari oilani mustahkamlashga qaratilmoqda. Mamlakatimizda oilani qo'llab-quvvatlash va mustahkamlash maqsadida qator normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan, "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlarning kafolatlari to'g'risida"¹gi Qonun, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"²gi Farmoni hamda "O'zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"³gi qarori³ qabul qilindi.

Maqsad va uni asoslash. Butun dunyoda oila institutini rivojlantirish, oilalarni ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash va mustahkamlash borasida salmoqli ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Jumladan, mamlakatimizda ham bu boradagi ishlarni tizimlashtirish va samaradorligini yanada oshirishga doir Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror taraqqiyot maqsadlari doirasida, shuningdek, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi doirasida rivojlantirish asosiy maqsad qilib olingan. Taraqqiyot strategiyasida inson qadrini ulug'lashga yo'naltirilgan 7 ta ustuvor yo'nalish va 100 ta maqsadning barchasining zamirida oilalarning ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy barqarorligi, tinchligi va farovonligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Shuningdek, ushbu taraqqiyot strategiyasining

¹ O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlarning kafolatlari to'g'risida"¹gi O'RQ-562-son Qonuni // <https://lex.uz/docs/-4494849>

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"²gi Farmoni, № 06/22/87/0198 // <https://lex.uz/docs/-5899498>

³ O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 27-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"³gi PQ-3808-son qarori // <https://lex.uz/docs/-3797625>

70-maqsadi⁴ aynan "Yosh oilalarni ma'naviy va moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, ular uchun munosib uy-joy va ijtimoiy-maishiy sharoitlarni yaratish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar tizimini amalga oshirish"⁴ga, 71-maqsadda esa "Oila, ta'lim tashkilotlari va mahallalarda ma'naviy tarbiyaning uzviyligini ta'minlash" kabi masalalarga alohida e'tibor qaratilgan.

Shunday ekan, yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlar muammolari ko'p jihatdan oilaning yangi bosqichga o'tishi va yoshlarning oila hayotiga moslashuv jarayoni bilan bog'liq hodisa hisoblanadi. Bu muammolar ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va psixologik omillarga asoslangan bo'lib, ular oilaviy hayotning barqarorligiga ta'sir ko'rsatish bilan birga, endigina turmush qurgan yosh oilaning parokanda bo'lishiga ham olib kelishi mumkin. Ushbu masalalarni hal qilish orqali yosh oilalarning jamiyatda ijtimoiy moslashuvi va ularning barqarorligini ta'minlash davlat va jamoat tashkilotlarining oldidagi eng dolzarb vazifa hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O'zbekiston hukumati oila masalasiga davlat siyosati darajasida bajarilishi lozim bo'lgan ustuvor vazifa sifatida qaraydi. O'zbekiston Respublikasining Yangi tahrirdagi Konstitutsiyasining XIV bobi "Oila, bolalar va yoshlar" masalasiga qaratilgan bo'lib, unga ko'ra, Konstitutsiyaning 76-moddasida "Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda u jamiyat va davlat muhofazasidir. Nikoh O'zbekiston xalqining an'anaviy oilaviy qadriyatlariga, nikohlanuvchilarning ixtiyoriy roziligiga va teng huquqliligiga asoslanadi. Davlat oilaning to'laqonli rivojlanishi uchun ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy va boshqa shart-sharoitlar yaratadi" – deya ta'kidlab o'tilgan.

XX asr boshlaridagi ma'rifatparvarlik harakatining asoschilaridan biri Fitratning "Oila" asarida oila asosini to'g'ri qurish, oilada yosh avlodga jismoniy, aqliy va axloqiy tarbiya berish orqali mana shu turg'unlikdan qutilish, jamiyatni isloh qilish mumkinligini bayon qilgan. "Millat taqdiri mana shu millat vakillari yashagan oilaning holatiga bog'liqdir... Qayerda oila munosabati

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"⁴gi PF-60 sonli Farmoni // <https://lex.uz/docs/-5841063>

kuchli intizomga tayansa, mamlakat va millat ham shuncha kuchli va tartibli bo‘ladi”⁵ – deb yozadi.

Oilani jamiyatning ravnaq topilishida tutgan o‘rni va ishtirokini yanada oshirish, oilalarning huquqiy, ijtimoiy, iqtisodiy, ma’naviy-axloqiy manfaatlari va farovonligini yaxshilashni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish hamda izchil ta’minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti 1998-yilni “Oila yili” deb e’lon qildi. Shunga ko‘ra, oila manfaatlarini ta’minlash borasida amalga oshiriladigan tadbirlar to‘g‘risida davlat dasturi ishlab chiqildi. Oilaviy hayot masalalarini huquqiy tartibga solishga bag‘ishlangan O‘zbekiston Respublikasining “Oila kodeksi” qabul qilindi.

Olimlar tomonidan yosh oilalar borasida olib borilgan ilmiy izlanishlar va tadqiqotlar natijalari yangi maqom va munosabatlarni shakllantirishda yosh oilaning barqarorligi, asosan, yoshlarning oilaviy hayotga tayyorligi bilan bog‘liqligini tasdiqladi. Farzandni tarbiyalashdagi yondashuvlar yosh oilalardagi munosabatlarning qanday barpo bo‘lganiga qarab shakllantiriladi.

Yosh oila mavzusida ilmiy tadqiqotlar olib borgan olim M.Inomova yosh oilaning quyidagi jihatlarini alohida ajratib ko‘rsatgan:

– yosh oila o‘ziga xos va takrorlanmas ta’sirga ega;

– yosh oilada bola uchun yoshlar o‘ziga xos “ko‘zgu” bo‘lib, ota-onaning shaxsiy namunasi va ibrati bola tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi;

– yosh oila o‘ziga xos hissiyotlar olamidani iborat bo‘lib, unda ijobiy va ba’zan salbiy his-tuyg‘ular namoyon bo‘ladi;

– yosh oila sharoitida oiladagi maishiy turmushda bolaning ishtirok etishi ham axloqiy tarbiyaning muhim omili sanaladi;

– yosh oila – er-xotinlik va ota-onalik vazifalarini o‘zida aks ettiradi.

Yosh oila a’zolarining ijtimoiy munosabatlari ota-ona sifatida bir-biriga bo‘lgan muhabbati bolaga ta’sir ko‘rsatadigan asosiy tarbiyaviy omillardan biriga aylanishi mumkin⁶.

Yosh oila rivojining har bir bosqichi bir funksiyasining tugashi, boshqasining paydo bo‘lishi,

⁵ Fitrat Abdurauf. “Oila va oilani boshqarish tartiblari”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2000. – 166 b.

⁶ Inomova M. Oilada bolalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 1999. – 20-21-betlar.

uning a’zolarining ijtimoiy faoliyatining o‘ziga borish ko‘lami va tavsifi bilan bog‘liq hodisa hisoblanadi. Rus olimlaridan V.A.Slastenin va E.N.Isayevlarning fikricha, yosh oila jamiyat va shaxsga munosabati bo‘yicha muhim ijtimoiy ahamiyatga ega funksiyalarni bajaradi. Ularning asarlarida yosh oilaning tuzilishiga, uning rivojlanish bosqichlariga va olib boriladigan ijtimoiy munosabatlarida hayot aylanish jarayonini tahlil qiladilar. Shuningdek, ular tomonidan yosh oilalarda oilaviy tizimning xususiyatlari o‘rganilib, shaxslararo munosabatlarni baholash borasi o‘z fikrlarini bayon etgan.

Tadqiqot usullari. Yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlar mavzusini o‘rganishda ilmiy tadqiqot metodologiyasida keng qo‘llaniladigan usullardan foydalanildi. Mavzu yuzasidan yosh oilalar haqida pedagogik, iqtisodiy, huquqiy adabiyotlarni hamda statistik ma’lumotlarni qiyosiy-tanqidiy o‘rganish va tahlil etish usulidan foydalanildi. Shuningdek, olimlarning ilgari surgan fikrlari, yosh oilalarning rivojlanishi bo‘yicha bugungi kundagi muammolar va ularni hal etish imkoniyatlarini o‘rganish uchun aralash usullardan foydalanildi. Ilmiy tahlil jarayonida umumlashtirish, taqqoslash va ilmiy-tadqiqot usullaridan, tahlil qilishda esa sintez va tahlil usullaridan keng foydalanildi.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Oila – kishilar hayotining eng muhim qismi, har bir fuqarolik jamiyatining tayanch nuqtasidir. Shaxs kamolotini ro‘yobga chiqarishga asos bo‘ladigan hamda uni ta’minlaydigan muhim omillardan biri yosh oila a’zolarining oilaviy munosabatlar omilida namoyon bo‘ladi. Yosh oilalarning ijtimoiy munosabatlarida mehr-muhabbatning yuzaga kelishi va hukm surishi uchun quyidagi shartlarning bo‘lishi maqsadga muvofiqdir:

– yosh oila a’zolarining bir-birini qadrlashi;

– yosh oila a’zolarining bir-biriga ishonishi va himoyalashi;

– yaqinlik va o‘zaro yordam haqida yoshlar bilan o‘y-fikrlarni o‘rtoqlashish;

– mas’uliyatni his qilishlari (ota-onalarning o‘z burch va mas’uliyatlarini his etishi);

– qiyinchiliklarga qarshi birgalikda kurashib, ularni hal qilishi;

– o‘zligini ifoda eta olish va baxtli yashash uchun munosib muhit yarata olishi;

– sog‘lom moddiy va ma’naviy hayotga ega bo‘lishi.

Yuqorida sanab o‘tilgan ehtiyojlar yosh oila muhitida qondirilmog‘i lozim. Keling, dastlab mavzu yuzasidan “ijtimoiy munosabatlar” haqida to‘xtalib o‘tsak. *Ijtimoiy munosabatlar* – bu jamiyatdagi shaxslar yoki guruhlar o‘rtasida shakllanadigan, ma’lum qoidalarga asoslangan hamkorlik va o‘zaro ta’sir jarayonidir. Ular jamiyatning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, insonlarning kundalik hayotida muhim o‘rin tutadi. Ijtimoiy munosabatlar, shuningdek, insonning iqtisodiy, siyosiy, madaniy va boshqalar jarayonida yuzaga keladigan turli xil barqaror o‘zaro bog‘liqliklar faoliyati va ularning ijtimoiy maqomlari hamda ijtimoiy rollarini amalga oshirish jarayoni ham tushuniladi. Ijtimoiy munosabatlar jamiyatda ijtimoiy norma, qadriyatlar va o‘zaro hurmat asosida shakllanadi, bir-birlarining manfaatlarini hisobga olish, shuningdek, mas’uliyat tamoyillariga tayanadi.

Yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlar – bu yangi tashkil etilgan oilada ichki va tashqi ijtimoiy muloqot jarayonlari bo‘lib, ular oilaning barqarorligi va jamiyatdagi o‘rniga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Yosh oilalar oila a’zolari o‘rtasidagi o‘zaro muloqotdan tashqari, kengroq ijtimoiy guruhlar (qarindoshlar, qo‘shnilar, ish joyi, jamiyat) bilan ham muloqotga kirishadi. Bu munosabatlar oilaning ijtimoiy va psixologik barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi, biroq ular bilan bog‘liq qator muammolar ham mavjud. Bular:

Yosh oila a’zolarida o‘zaro muloqotning yetarli bo‘lmasligi:

a) yosh oilalarda, ayniqsa, yangi qurilganlarida, bir-birining ehtiyojlari va qarashlarini yetarli darajada tushunmaslik;

b) oila qurish yangi hayot tarzi va mas’uliyatlarni olib kelishi, bu esa yosh oilalarda stress va tushkunlikni yuzaga keltirishi;

c) muloqot yetishmasligi va muammolarni hal qilishda tajriba yo‘qligi mojarolarga olib kelishi;

d) oila a’zolari o‘rtasidagi muloqotdagi kamchiliklar nizolar va tushunmovchiliklarga sabab bo‘lishi.

Yosh oila a’zolarining qarindoshlari bilan bog‘liq muammolar:

a) ota-onalar yoki boshqa qarindoshlarning yosh oilaning ichki hayotiga aralashuvi;

b) yosh oilaning ota-onalari bilan yaqin aloqada yashashi. Qarindoshlar bilan o‘zaro tushunmovchilik va mojarolarning yuzaga kelishi;

c) ota-onalarning oilaviy qarorlar qabul qilishdagi aralashuvi yosh oilaning mustaqilligiga to‘sqinlik qilishi;

d) yosh oilalarning qarindoshlar bilan munosabatlarini boshqarishda qiyinchiliklarga duch kelishi.

3. Yosh oilalardagi moliyaviy muammolar:

a) yosh oilaning barqaror iqtisodiy holatga ega emasligi moliyaviy bosimni kuchaytirishi, bu esa ular o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarga salbiy ta’sir ko‘rsatishi;

b) yosh oila a’zolarining daromadlari past bo‘lishi yoki barqaror ish o‘rinlari yo‘qligining moliyaviy qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi;

c) uy-joy masalasi, yosh oilalarning aksariyati ijarada yashashi yoki o‘z uyini sotib olish imkoniyatiga ega emasligi.

4. Yosh oilalarning oilaviy rollarga moslashuv:

a) er-xotin o‘rtasida oilaviy rollarni taqsimlashda kelishmovchiliklar paydo bo‘lishi;

b) an’anaviy va zamonaviy qarashlar o‘rtasidagi qarama-qarshiliklar, masalan, kim asosiy daromad keltiruvchi yoki kim uy yumushlarini bajarishi kerakligi borasidagi tushunchalar.

5. Farzand tarbiyasi bilan bog‘liq muammolar:

a) farzand tug‘ilishi bilan yosh oilaning moddiy va psixologik yuklari oshishi;

b) farzand tug‘ilgandan keyin er-xotin o‘rtasidagi munosabatlar o‘zgarishi, bu esa yangi mas’uliyatlarni taqsimlashda qiyinchiliklar keltirib chiqarishi;

c) yosh oilalarning farzand tarbiyasida tajriba va bilim yetishmasligidan aziyat chekishi;

d) farzand tarbiyasi va mas’uliyatini bo‘lishish masalasida er-xotin o‘rtasida kelishmovchiliklarning yuzaga kelishi;

6. Yosh oila va jamiyat o‘rtasidagi ziddiyatlar:

a) yosh oilalarning jamiyatdagi faoliyatida qarama-qarshiliklar va kamsitilish holatlari uchrashi;

b) uy-joy masalalari va ijtimoiy yordamdan foydalana olmaslik muammosi.

Bugungi kunda yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish borasida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, oilalarning mustahkamligi va jamiyatdagi o‘rnini ta’minlashning yangicha yechimi sifatida oilalarda sog‘lom ijtimoiy aloqalar o‘rnatish, oilaning ichki muhitini yaxshilash, jamiyat bilan bo‘lgan o‘zaro ta’sirni

mustahkamlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayon davlat va jamiyat tomonidan amalga oshiriladigan qo'llab-quvvatlash vositalari bilan yanada samarali amalga oshiriladi deb o'ylaymiz.

Hozirda yosh oilalardagi ijtimoiy munosabatlarda kuzatilayotgan muammolarni hal etishda yosh kelin-kuyovlarimizga er-xotinlik vazifalarini, xususan nikohning buzilishiga sabab bo'ladigan masalalarni mukammal tushuntirish ishlari olib borilishi lozim.

Yosh oilalarda har tomonlama sog'lom muhitni qaror toptirishda, ulardagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda quyidagi ijtimoiy, iqtisodiy, pedagogik-psixologik, ma'naviy-madaniy mezonlarga amal qilishni tavsiya sifatida maqsadga muvofiq, deb yondashishimiz mumkin:

- ✓ yosh oilalarni qo'llab-quvvatlash uchun davlat tomonidan maxsus dasturlar joriy etish ishlari ko'paytirilishi kerak. Masalan, uy-joy sotib olish uchun subsidiyalar, soliq imtiyozlari yoki arzon kreditlar;

- ✓ yosh oilalarga barqaror daromad manbalari yaratish uchun bandlik va tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari tashkil etilishi;

- ✓ er-xotinlar bir-birining huquq va mas'uliyatlarini hurmat qilishi, o'zaro rollarni ochiq muloqot orqali taqsimlashi;

- ✓ oilaviy psixologlar va maslahat markazlaridan foydalanish, oilaviy rollarga moslashuvni osonlashtirish;

- ✓ yosh oilalar o'z oilaviy mustaqilligini saqlash uchun ota-onalar bilan sog'lom chegaralarni o'rnatishi;

- ✓ qarindoshlar o'rtasida o'zaro hurmat va yordam tamoyillariga asoslangan munosabatlarning rivojlantirilishi;

- ✓ yosh oilalar uchun farzand tarbiyasiga oid maxsus seminarlar va treninglarning tashkil etilishi;

- ✓ farzandlar bilan vaqt o'tkazish va ularning rivojlanish ehtiyojlarini tushunishga e'tibor qaratish;

- ✓ yosh oilalar uchun psixologik yordam ko'rsatadigan xizmatlar va maslahat markazlarini tashkil qilish;

- ✓ stressni boshqarish uchun oilaviy dam olish, sport va boshqa birgalikdagi faoliyatlarga vaqt ajratish;

- ✓ er-xotinlar o'rtasidagi ochiq va sog'lom muloqotni rag'batlantirish va bu orqali muammolarni hal qilish va tushunmovchiliklarning oldini olish.

Sanab o'tilgan barcha talab va takliflar amalga oshirilgandagina har bir oila mustahkam, tinch-totuv, osoyishta va albatta, baxtli hayot kechiradi.

Yakuniy qism. Yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlar doir muammolar jamiyatning rivojlanish darajasi, iqtisodiy sharoitlar va madaniy qadriyatlarga bog'liq. Ushbu muammolarni hal qilish uchun davlat, jamiyat va oila darajasida har tomonlama qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish muhimdir. Barqaror va baxtli yosh oilalar jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Zero, Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Biz uchun muqaddas bo'lgan oila asoslarini yanada mustahkamlash, xonadonlarda tinchlik-xotirjamlik, ahillik va o'zaro hurmat muhitini yaratish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni aniq mazmun bilan to'ldirishdan iborat bo'lmog'i zarur"⁷.

Xulosa qilib aytganda, oilaning zimmasiga ulkan va mas'uliyatli ijtimoiy missiya yuklangan bo'lib, oilada ota va onaning shaxsiy va ijobiy namunasi solih va soliha farzandlarni kamolga yetkazish ekani barchamizga ayon. Yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish uchun davlat, jamiyat va oilaning o'zaro hamkorligi muhimdir. Ichki muloqotni yaxshilash, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va jamiyat bilan uyg'un aloqalarni rivojlantirish oilaning mustahkamligi, farovonligi va jamiyatdagi ijobiy mavqeyiga xizmat qiladi. Shu yo'nalishda amalga oshiriladigan har bir chora oilalarning baxtli va barqaror hayot kechirishi uchun asos bo'ladi.

⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 14-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining mamlakatimizni 2016-yildagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlarini har tomonlama tahlil qilish hamda respublika hukumatining 2017-yil uchun iqtisodiy va ijtimoiy dasturi eng muhim yo'nalishlari va ustuvor vazifalarini belgilashga bag'ishlangan kengaytirilgan majlisdagi nutqi // <https://kun.uz/news/2017/01/16/mirzиеv-eslarni-aellarni-dardi-bilan-sugullanmaapmiz?ysclid=m3ogiiipmx8907789321>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlarning kafolatlari to'g'risida"gi O'RQ-562-son Qonuni // <https://lex.uz/docs/-4494849>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni, № 06/22/87/0198 // <https://lex.uz/docs/-5899498>
3. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 27-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-3808-son qarori // <https://lex.uz/docs/-3797625>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60 sonli Farmoni // <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>
5. Fitrat Abdurauf. "Oila va oilani boshqarish tartiblari". – Toshkent: Ma'naviyat, 2000. – 166 b.
6. Inomova M. Oilada bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 1999.

“OILA VA GENDER” ILMIIY-TADQIQOT INSTITUTI
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ «СЕМЬЯ И ГЕНДЕР»
“FAMILY AND GENDER” RESEARCH INSTITUTE

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT,
GENDER VA OILA

Общество, гендер и семья в Центральной Азии
Society, Gender and Family in Central Asia

xalqaro ilmiy jurnali

международный научный журнал

international academic journal

2024/4 (13)

DOI: 26739/2118-9998

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli
“Ommaviy axborot vositasi davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma”si olingan.

*Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining
dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO‘YXATI (2019)ga
pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun
ilmiy maqolalar e‘lon qilinishi mumkin bo‘lgan jurnal sifatida ro‘yxatga olingan.*

MUASSIS:

“Oila va gender” ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**

Bosh muharrir o‘rinbosari: **Musurmanova A.**

Mas‘ul kotib: **Mavlonov B.**

Muharrirlar: **Yunusov U., Nomozova O‘.,
Razzakova N., Sobirova E.,
Jabborov U.**

Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**

Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**

Web dizaynerlar: **Yakubov O., Alimova Z.**

Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e‘tiborga olgan holda jurnalga havola berilishi shart.

Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.

1940

Nashriyot ro‘yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.

Bosishga ruxsat etildi: 27.12.2024.

“Times New Roman” garniturasini. Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8

Nashriyot bosma tabog‘i 7,2.

100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani,

M.Ismoiliy ko‘chasi 1-G uy.